

SFATURI ȘI ÎNDEMNURI DUHOVNICEȘTI ALE CUVIOSULUI PAISIE AGHIORITUL PENTRU FAMILIA CREȘTINĂ

Pr. prof. dr. Ioan C. TEȘU

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae”, Iași

Abstract

In this study, the author states some of Father Paisios' sayings with regards to the authentic reasons for choosing between the monastic life or the family one; the criteria of partner's selection and the qualities that he needs to have; the virtues which must characterise the family life, among which stand out: faith, prayer, confession to a spiritual father. At the same time, there are mentioned some tips on relations between spouses, between parents and children and the ways of exceeding the conflictual situations, in Christian families. A particular paragraph is dedicated to the description of the blessings which are experienced by families with many children, as well as the principles of genuine moral education, as they are offered by Elder Paisios.

Keywords: Elder Paisios the Athonite, monasticism, family, education.

Sfântul Munte Athos, „Grădină a Maicii Domnului”, loc al sfințeniei credinței ortodoxe, păstrează între comorile sale de mare preț chipuri de nevoitori cu viață îmbunătățită, care au lepădat „toată grija cea lumească”, închinându-și viața lui Dumnezeu prin lepădarea deplină de patimi și prin cultivarea virtuților creștine, apropiindu-se și asemănându-se astfel tot mai mult de Izvorul lor – Dumnezeu-Iubire, precum și semenilor, pe care i-au slujit prin rugăciune, prin modelul lor sublim, prin sfat și povățuire duhovnicească. Una dintre aceste flori alese hrănite din solul sfințeniei atonite este și Cuviosul Paisie Aghioritul.

Încă din fragedă copilărie, apoi în adolescență și maturitate, viața sa a fost o pildă de credință și nevoință, exprimând, la modul culminant, dorul ontologic al ființei umane de Părintele ei Ceresc. Re-trăgându-se în biserică și plângând, atunci când un copil cu care se

juca în perioada copilăriei sale a vorbit fără respect despre Dumnezeu, căutând și acceptând în timpul războiului misiunile cele mai grele, pentru a-și proteja tovarășii de arme, sfătuind, alinând și mângâind sufletește ca monah, socotindu-și chiar boala necruțătoare a fi o încurajare pentru semenii săi de a purta cu nădejde crucea încercărilor din această viață, Cuviosul Paisie Aghioritul este, mai presus de toate, o icoană a iubirii nemărginite, după modelul iubirii infinite a lui Dumnezeu.

Ierarhi, teologi, preoți, monahi, mireni, care l-au cunoscut și s-au folosit de cuvântul său „cu putere multă”, au descris nenumărate minuni săvârșite de Cuviosul Părinte și numeroasele daruri sau harisme cu care Dumnezeu l-a împodobit ca răsplată a vieții sale de sfințenie¹.

Însă, în mod deosebit, Cuviosul Paisie Aghioritul trăiește în conștiința contemporanilor săi și a posterității prin harul convertirilor și transformărilor lăuntrice, pe care prezența, cuvântul, rugăciunea sau scrierile sale le-au produs, precum și prin chipul iubirii desăvârșite pe care a avut-o față de întreaga creație, în primul rând, pentru Creatorul ei, dar și pentru făpturile Sale, ființe și viețuitoare neînsuflețite, plângând chiar pentru neputința diavolului de a se mântui.

Iubirea sa s-a manifestat față de toți semenii săi: monahi sau mireni, cler și popor, bărbați sau femei, soți și soții, părinți și copii etc. Pe toți i-a purtat în dragostea și în rugăciunea sa. Tuturor monahilor le-a fost „far călăuzitor” în vremuri grele, în care „duhul lumesc” caută să pătrundă în aceste adevărate „fortărețe ale credinței” - mănăstirile. Viețuitoarelor în familie le-a fost tată, frate și fiu, primindu-i în inima sa și jertfindu-le timpul și viața sa. Pe toți îi îndemna să trăiască o viață duhovnicească curată și simplă, în dragoste jertfelnică

¹ Cele mai importante dintre aceste harisme sunt: 1) Depășirea legilor firii; 2) Împrietenirea cu animalele; 3) Harisma rugăciunii mistice, extatice, pentru mântuirea lumii; 4) Paternitatea duhovnicească; 5) Harisma mângâierii; 6) Luptător împotriva diavolilor și izgonitor al lor; 7) Buna mireasmă duhovnicească; 8) Darul vorbirii în alte limbi; 9) Deplasări minunate; 10) Aude când este chemat la rugăciune; 11) Cunoscător al stării celor adormiți; 12) Străvedere și înainte-vedere; 13) Harisma tămăduirilor de cancer, leucemie, afecțiuni cardiovasculare grave, paralizie, orbie, infertilitate; 14) Apariții și vedenii cu: îngerul păzitor, Maica Domnului, Mântuitorul Iisus Hristos, Sfinții Trei Ierarhi, Sfânta Ecaterina, Sfântul Ioan Teologul; 15) Împărtășirea luminii necreate. Cf. Ierom. Isaac, *Viața Cuviosului Paisie Aghioritul*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu - Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2005, pp. 513-615.

unul față de altul și față de copiii cu care Dumnezeu le-a binecuvântat căminul; să încerce să transforme casa lor într-o „mică biserică”, loc al dobândirii și cultivării virtuților creștine: dragostea, bunătața, blândețea, răbdarea, smerenia, rugăciunea.

Pe părinți îi îndemna să acorde o grijă deosebită creșterii și educării copiilor, o creștere în spiritul valorilor creștine și o educație teocentrică, pentru ca aceștia să facă cinste Bisericii și Neamului lor și să fie bucurie și mângâiere părinților. Principiul fundamental al educației, pe care îl recomanda Cuviosul Părinte, era „noblețea sufletească”, adică educarea lor cu responsabilitate și blândețe, asemenea îndelung-răbdării și grijii pe care o arată Dumnezeu pentru mântuirea neamului omenesc.

Tinerilor, aflați în faza alegerilor fundamentale în viață, precum ar fi cea între monahism sau viața de familie, studii, profesie, le recomanda să îmbrățișeze o conduită mucenicească, păstrându-și curăția trupească și sufletească până la călugărie sau căsătorie; să își cerceteze bine conștiința și sufletul și, în ascultare față de părinții trupești și spirituali, să-și aleagă calea și profesia care se potrivește cel mai bine firii lor.

Copiilor care mergeau la Colibă le așeza bomboane pe crengile copacilor sau chiar în pământ, sfătuindu-i să le culeagă până nu vine ploaia și le înmoaie.

Poate, însă, cel mai concludent moment referitor la iubirea pe care o avea Cuviosul Paisie Aghioritul față de toți și de toate îl constituie răspunsul său către ucenicii care i-au cerut cuvânt de mângâiere: „– Părinte, spuneți-mi ceva./ – Ce să vă spun?/ – Ce vă spune inima.../ – Ceea ce-mi spune inima este să iau cuțitul, s-o tai bucățele, s-o împart lumii și apoi să mor”².

De altfel, este cunoscută intenția Cuviosului Părinte de a alcătui „o carte ca să-i înglobeze pe toți: mireni, monahi, clerici”³, dar pe care nu a reușit să o materializeze, precum și dorința, și aceasta nefinalizată, de a aduna într-un volum pilde de mireni virtuoși⁴, de viețuitori în lume și în familie, care s-au ridicat la înalte trepte de

² Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste pentru omul contemporan*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu - Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2003, p. 19.

³ *Ibidem*, „Prolog”, p. 15.

⁴ Ierom. Isaac, *op. cit.*, p. 631.

viețuire duhovnicească, deloc mai prejos față de „chipul îngeresc de viețuire”, la care sunt chemați monahii.

Tot Starețul spunea că multe din problemele pentru care i se cerea sfat erau probleme familiale, pe care el le atribuia răcirii credinței, împrușcării rugăciunii și depărtării de Dumnezeu. „Mai demult, spunea Cuviosul Părinte, viața era mai liniștită și oamenii făceau răbdare. Astăzi sunt ca brichetele. Nici măcar un singur cuvânt nu suferă; după care urmează automat divorțul”⁵.

Pe unele dintre sfaturile duhovnicești ale Părintelui Paisie Aghioritul oferite familiei creștine și consemnate în scrierile sale încercăm să le evidențiem și noi, în speranța că vor mișca sufletele și vor schimba inimi, ca altădată, atunci când Cuviosul Părinte le oferea în persoană.

Vocație monahală sau vocație familială?

Un aspect pe care Cuviosul Paisie Aghioritul l-a tratat cu multă delicatețe și discernământ este cel al identificării vocației autentice de fiecare persoană, spre viața monahală sau spre viața de familie. Ambele căi conduc spre rai, dacă sunt urmate cu responsabilitate și la înălțimea chemării lor spirituale. Exemplul pe care îl alege Cuviosul Părinte pentru a exprima acest adevăr este unul concret, practic. „Să presupunem că doi oameni vor să meargă la un loc de închinare, spune el. Unul merge cu autobuzul pe drumul principal, iar celălalt merge pe jos, pe o cărare. Însă amândoi au același scop. Dumnezeu de primul se bucură, iar de celălalt se minunează. Rău este numai atunci când cel care merge pe cărare îl judecă în sinea sa pe celălalt care merge pe drumul public sau invers”⁶.

În privința vocației, Cuvioșia Sa, cu o intuiție psihologică adâncă, insistă asupra criteriului celui mai important: deplina armonie, din ființa cuiva, între trăsăturile de temperament ale acelei persoane și specificul activității pe care trebuie să o desfășoare. „Vedeți care știință vă place, astfel încât să faceți ceea ce aveți sădit în fire”, spunea Cuviosul Părinte⁷.

⁵ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu - Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2003, p. 7.

⁶ *Ibidem*, p. 17.

⁷ *Ibidem*, p. 180.

Atât în primul, cât și în celălalt mod de viață, este nevoie de „mărime de suflet”⁸, în sensul îmbunătățirii, a înduhovnicirii până la sfințire a vieții, în statutul pe care fiecare l-a ales liber, de monah sau de familist, și de a contribui la mântuirea celorlalți: familie sau frați întru Domnul, mireanul mai ales prin viața sa de virtute și slujire; monahul, în mod deosebit prin rugăciune și nevointă. „Vrea căsătorie? Să se căsătorească, dar să se nevoiască pentru a deveni un bun familist și să trăiască în sfințenie. Vrea monahism? Să se facă monah, dar să se nevoiască pentru a deveni un călugăr bun. Fiecare să-și măsoare puterile sale, să vadă ce poate face și, potrivit cu ele, să înainteze pe una din cele două căi”⁹.

În alegerea căii de urmat în viață, consideră Starețul, o importanță esențială o are „sfătuirea”, consultarea cu părinții trupești și duhovnicești, cu educatorii și formatorii, care, cunoscându-i „așezarea” sufletească, l-ar putea ajuta să își descopere, să își conștientizeze și să își concretizeze, adică să exprime și să pună în lucrare chemarea sa firească. „Părinții, duhovnicii, dascălii trebuie să-i ajute pe tineri să-și aleagă viața pe care sunt în măsură să o ducă și să-și urmeze chemarea lor adevărată, fără să-i influențeze sau să le înăbușe chemarea lor. Hotărârea pentru viața pe care o vor urma trebuie să fie a lor. Toți ceilalți ne putem exprima numai niște simple păreri și singurul drept pe care îl avem este să ajutăm sufletele să-și afle calea”¹⁰.

Alegerea, însă, trebuie să fie una liberă și personală. Indiferent cât de multe și de influente ar fi sfaturile primite, fiecare trebuie să aleagă modul de viață pe care îl consideră a i se potrivi în mod firesc și în care poate să progreseze moral, spre desăvârșire. Cuviosul Paisie spune că libertatea este un dar de preț cu care Dumnezeu a înzestrat fiecare ființă umană și, dacă Dumnezeu „are noblețe și respectă libertatea omului, lăsând liber pe fiecare să urmeze calea care îl odihnește”¹¹, cu atât mai mult noi, oamenii, nu trebuie să forțăm pe nimeni, în nici o privință, ci să-l sfătuim cu dragoste, ca pe noi înșine, și să ne rugăm stăruitor ca Bunul Dumnezeu să le descopere adevărata cale, cea care li se potrivește cel mai bine și să le

⁸ *Ibidem*, p. 18.

⁹ *Ibidem*, p. 18.

¹⁰ *Ibidem*, p. 21.

¹¹ *Ibidem*.

poată aduce cel mai mult folos. Tinerii, chiar și sfătuiți, trebuie „să se lase pe ei înșiși liberi în spațiul duhovnicesc al libertății lui Dumnezeu”¹².

Când era consultat în această privință, Cuviosul Părinte Paisie recomanda: „Să faci ceea ce te odihnește duhovnicește, numai să fii alături de Hristos”¹³, arătând că: „Sincer mă voi bucura pentru orice fel de viață va alege un tânăr pe care îl cunosc și totdeauna voi avea același interes pentru mântuirea sufletului său, numai el să fie alături de Hristos, în sânul Bisericii. Îl voi simți ca pe fratele meu, pentru că va fi un fiu al Maicii noastre, Biserica”¹⁴.

O învățatură specifică Părintelui Paisie Aghioritul, în contradicție cu „moda” zilelor noastre, în care tinerii amână, uneori până la dispariție, intenția sau dorința de a întemeia o familie, este cea a necesității alegerii fie a vieții monahale, fie a vieții de familie, de timpuriu, nu însă înainte de a finaliza studiile sau pregătirea necesară dobândirii capacității de a putea „duce” cu folos și spre mântuire felul de viață ales. Conform proverbului grecesc: „De mic căsătorește-te sau de mic călugărește-te!”, vârsta socotită de Părintele Paisie cea mai potrivită pentru o astfel de alegere este de până la 30 de ani, pentru băieți, și de până la 25 de ani pentru tinere. Până la această vârstă, observa duhovnicescul părinte, caracterul omului este încă în formare, arătând mai multă îngăduință și toleranță în acceptarea defectelor celuilalt, răbdare și flexibilitate în încercarea de îmbunătățire a lor și de armonizare. După această vârstă, oamenii devin tot mai capricioși și intoleranți, mai puțin dispuși să facă unele concesii, chiar dacă acestea sunt spre fericirea lor și a partenerului de familie și de viață. Dacă tinerii căsătoriți mai devreme au șanse mai mari să păstreze până la bătrânețe legătura lor și o „simplitate copilărească”¹⁵, armonizându-se reciproc, după această vârstă, învață Cuviosul Părinte, caracterul lor este „beton turnat”¹⁶ și greu se mai schimbă. „Pentru a se căsători cineva la treizeci de ani, trebuie ca treizeci să-l împingă din spate; când ajunge la patruzeci, este nevoie de... șizeci să-l împingă”¹⁷.

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem*, p. 23.

¹⁴ *Ibidem*, p. 22.

¹⁵ *Ibidem*, p. 24.

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, p. 26.

Unul dintre cele mai frumoase răspunsuri din întreaga literatură creștină, privind criteriile de alegere a partenerii de viață, a sufletului pereche, aparține Cuviosului Părinte Paisie Aghioritul. Întrebat, odată, despre aceste criterii, Cuvioșia Sa a răspuns: „Mai întâi, să se îngrijească să afle o fată bună, care să-l odihnească sufletește, pentru că pe fiecare îl odihnește alt caracter de om. Să nu caute să fie bogată și frumoasă, ci mai ales simplă și smerită. Adică trebuie să dea mai multă atenție frumuseții lăuntrice, iar nu celei exterioare. Atunci când tânăra este un om de nădejde și este înzestrată cu bărbăție, fără să aibă mai mult din cele de care are trebuință caracterul femeiesc, aceasta îl ajută foarte mult pe bărbat să afle îndată înțelegere și să nu-l doară capul. Dacă are frică de Dumnezeu și smerenie, atunci se pot lua de mână ca să treacă râul cel primejdios al lumii”¹⁸. Și tot astfel, cerându-i-se odată sfatul pentru un tânăr, pe nume Dimitrie, în prag de căsătorie, i-a transmis acestuia următorul îndemn: „Dimitrie, îți dau binecuvântare să te cerți cu toată lumea, în afară de Maria. La fel și Mariei”¹⁹.

Odată aflată o astfel de persoană, logodna, recomanda părintele, trebuie să fie scurtă, iar în această perioadă cei doi parteneri să încerce să se vadă unul pe celălalt ca pe un „frate” sau o „soră” întru Domnul, luptând să-și păstreze curăția trupească și sufletească, pe care Cuviosul Părinte o considera o adevărată „mucenicie a conștiinței”. Cei care vor reuși să biruiască până la căsătorie dorințele și plăcerile trupești, „atunci când preotul îi încununează, vor primi har îmbelșugat de la Dumnezeu”²⁰. Păstrarea curăției sau a castității înainte de căsătorie, considera Părintele Paisie, asigură viitorilor soți „o îndoită sănătate”²¹, pentru că, alături de cea trupească, le asigură și sănătatea duhovnicească, întrucât „viața duhovnicească este condiția de bază pentru orice fel de viață ar urma cineva”²².

Ca unii care au păstrat această sfială și curăție trupească și sufletească între ei și oarecum în contradicție cu practica actuală, care

¹⁸ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu - Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelismos, București, 2003, p. 37.

¹⁹ *Ibidem*, p. 44.

²⁰ *Ibidem*, p. 38.

²¹ *Ibidem*, p. 33.

²² *Ibidem*.

a depășit multe bariere și a dărâmat multe tipare, tânărul îndrăgostit ar trebui, după sfatul Cuviosului Părinte, să îi înștiințeze pe părinții fetei despre intenția lor de căsătorie, mai întâi printr-o persoană apropiată sau o rudă, și doar apoi să o facă personal, atât față de părinți, cât și față de aleasa inimii sale²³.

O recomandare pe care o face părintele atonit este aceea de a alege soția din familii numeroase, cu mulți copii²⁴, pentru care acestea sunt mai deprinse atât cu munca și ascultarea, dar și cu sacrificiul și renunțarea.

În toate acestea, de mare importanță este primirea binecuvântării din partea părinților, pentru că aceasta reprezintă „cea mai mare avere de pe lume”²⁵, după cum în viața monahicească cea mai mare binecuvântare este să primești binecuvântarea starețului tău. De aceea se spune: „Să iei binecuvântarea părinților”²⁶.

Un sfat extrem de practic, pe care îl dă Cuviosul Paisie tinerilor, este acela de a încheia căsătoria după ce își vor fi finalizat studiile, pentru că atât cariera sau pregătirea pentru o profesie, cât și familia au nevoie de o atenție deosebită, iar dacă soțul sau soția nu vor avea aceste studii terminate, vor fi împărțiți sufletește și trupește²⁷. Căsătoria, în timpul acesta, „va fi în paguba lui”²⁸, el privând de întreaga sa atenție și grijă soția și copiii cu care vor fi binecuvântați în familie. Din acest motiv, „este mai bine să-și concentreze toate puterile lui sufletești și trupești la învățatură, pentru a-și termina fără prea multă osteneală studiile, după care se va rezolva și problema aceasta”²⁹.

Același îndemn îl adresa Cuviosul Paisie Aghioritul și celor care iubeau și doreau să îmbrățișeze viața monahală, și anume „să aibă răbdare să-și termine studiile, după care, având și mai multe condiții necesare, se vor putea hotărî deja cu mai multă maturitate pentru un fel de viață sau altul, sau vor face ceea ce cred ei că este mai bine spre slava lui Dumnezeu”³⁰.

²³ Ibidem, p. 37.

²⁴ Ibidem, p. 77.

²⁵ Idem, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 107.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Idem, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 31.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem, p. 28.

Un aspect particular, pe care îl abordează Cuviosul Părinte, este cel referitor la diferența de vârstă ce poate fi între soți. În această privință, spune el, „nu există canon al Bisericii care să spună că nu trebuie să se căsătorească doi tineri atunci când fata este mai mare cu doi-trei sau cu cinci ani decât băiatul”³¹.

Atât pentru unii, cât și pentru ceilalți, adică atât pentru cei ce vor urma viața de familie, cât și pentru cei care vor intra în monahism, o importanță capitală o are aflarea unui duhovnic bun, „care să-i ajute să nu se entuziasmeze ușor de un fel de viață sau de celălalt, dar nici să deznădăjduiască”³², ci, cu multă înțelepciune, să îi ajute să cunoască mai bine cele două feluri de viață și exigențele lor, să descopere care dintre ele i se potrivește mai bine și, la momentul cel mai potrivit, să-l îmbrățișeze.

Odată întemeiată familia, cei doi soți trebuie să se ostenească în a descoperi și cultiva valori comune, care să le întărească legătura și să-i „odihnească” sufletește. Ca unii care provin din medii și din familii diferite, în care au primit o creștere și educație diferită, soții trebuie să își construiască un univers propriu, comun, în care fiecare să ofere ceea ce are mai bun și mai înalt, întrecându-se reciproc în fapte de iubire și prețuire. Diferențele de caracter au și ele farmecul lor, căci, spune Cuviosul Părinte: „în deosebirea caracterelor se ascunde armonia lui Dumnezeu. Caracterele deosebite creează armonia. Vai vouă, dacă aveți același caracter! Gândiți-vă ce s-ar fi întâmplat dacă, de pildă, amândoi v-ați mânia repede. Ați fi dărâmat casa. Sau dacă amândoi ați fi cu caractere blânde. Ați fi dormit în picioare. Dacă ați fi fost zgârciți, v-ați fi potrivit, dar ați fi mers amândoi în iad. Iar dacă ați fi fost amândoi cu dare de mână, ați fi putut ține casa? Ați fi distrus-o, iar copiii voștri ar fi umblat pe drumuri (...). Micile deosebiri ale caracterelor soților ajută la crearea unei familii armonioase, pentru că unul îl completează pe celălalt. La mașină este absolut necesară accelerația ca ea să meargă, dar și frâna, ca să se oprească. Dacă mașina ar avea numai frână, nu s-ar mișca din loc, iar dacă ar avea numai accelerație, nu s-ar mai putea opri.

³¹ *Ibidem*, p. 39.

³² *Ibidem*.

Știți ce le-am spus unor soți? Fiindcă vă potriviți, de aceea nu vă potriviți!”³³.

Această relativă diferență de caracter, pe lângă farmecul pe care îl poate da căsniciei, are un rol important și este benefică în actul educației copiilor. „Atunci când soții au caractere diferite, explică părintele, pot ajuta mai mult și în educația copiilor lor. Unul frânează puțin, iar celălalt spune: «Lasă-i pe copii puțin mai liber!»». Dacă amândoi îi vor constrânge pe copii, îi vor pierde. Iar dacă îi vor lăsa liberi amândoi, iarăși îi vor pierde. În timp ce, în felul acesta, află și copiii un echilibru”³⁴.

Dintre valorile și virtuțile cele mai importante ce trebuie sădite și deprinse într-o familie, alături de credință, de mare preț este dragostea curată și sinceră, dar nu o simplă iubire trupească și care unește doar în cele exterioare (trup, bani, bunuri etc.), ci dragostea duhovnicească, aceea care „chiar dacă unul dintre soți își pierde acești factori, aceasta nu numai că nu-i desparte, ci îi unește și mai mult”³⁵. Această dragoste este una jertfelnică, „dragostea cea scumpă”³⁶, cum o numește Cuviosul Paisie, spre deosebire de „dragostea cea mincinoasă, lumească și trupească”³⁷, și îi face loc în mijlocul familiei „Preadulcelui nostru Iisus”³⁸, întrucât, „atunci când există dragoste și jertfire de sine, întotdeauna unul se pune în situația celuilalt, îl înțelege și-l doare. Iar atunci când cineva îl primește pe aproapele său în inima sa îndurerată, Îl primește pe Însuși Hristos, Care îl umple cu și mai multă veselie duhovnicească”³⁹.

O problemă extrem de importantă și de actuală, asupra căreia a meditat și pe care Cuviosul Paisie Aghioritul a înțeles-o în duhul Sfinților Părinți ai Bisericii noastre, este cea a relației de autoritate și cinstire, între bărbat și femeie, între soț și soție. Cu un mileniu

³³ *Ibidem*, pp. 39-40. Studiile de psihologie confirmă această extraordinară intuiție duhovnicească și cunoaștere lăuntrică a persoanei, pe care o avea Cuviosul Părinte, arătând că la baza unei căsnicii împlinite stă relația dintre principiul similitudinii și al complementarității trăsăturilor soților.

³⁴ *Ibidem*, pp. 40-41.

³⁵ *Ibidem*, p. 45.

³⁶ *Ibidem*, p. 44.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, p. 38.

³⁹ *Ibidem*, p. 44.

și jumătate înainte și în plină epocă sclavagistă, când femeia și copiii mai puteau fi încă vânduți și când bărbatul avea drept de viață și de moarte asupra acestora, Sfântul Ioan Gură de Aur vorbise despre „isotimie”, ca egalitate în demnitate și prețuire, spunând că familia este organizată ca o armată disciplinată, iar conducătorul sau capul ei este bărbatul. Acesta ocupă locul întâi în familie. Femeia ocupă locul al doilea, însă, sublinia Sfântul Părinte, locul al doilea este egal cu cel dintâi în cinstire și prețuire, arătând astfel deplina egalitate a bărbatului și femeii. În mod similar, Cuviosul Paisie arată că teama sau supunerea cu care este datoare femeia bărbatului ei este unită cu iubirea, iar aceasta pe toate le face egale. „Înăuntrul fricii însă există respectul, iar înăuntrul respectului există dragoste. Ceea ce respect îl și iubesc și ceea ce iubesc îl și respect. Femeia să respecte pe bărbat. Bărbatul să-și iubească femeia. Dar acum toate se nivelează și se distrug familii, pentru că iau Evanghelia invers. Bărbatul spune: «Femeia trebuie să se supună». Dar dacă nu ai dragoste, nu poți face nici o pisică să se supună. Dacă nu ai dragoste, celălalt nu este încredințat și nu poți nici măcar un pahar cu apă să-i ceri să-ți aducă. Când cineva respectă pe celălalt, pe sine însuși se respectă. Pe sine nu se ia în seamă. Respectul față de aproapele are mărime de suflet, căci unul ca acesta nu se socotește pe sine. Iar cel ce se îngrijește de sine, nu are mărime de suflet”⁴⁰. Sau, „în dragoste există respect, spune părintele, și respectul se află în dragoste. Căci cel pe care îl iubesc îl și respect. Și cel pe care îl respect îl și iubesc”⁴¹.

În baza acestei egalități, soția sau femeia este „doamna casei”⁴², dar și o „mare servitoare”⁴³, după cum și bărbatul sau soțul, dincolo de a avea rolul și locul cel dintâi în familia sa, este „stăpânul casei”⁴⁴, dar și „hamalul ei”⁴⁵.

Dragostea și respectul conduc spre răbdarea sau îngăduința celui alt, cu bune și cu mai puțin bune, pe acestea din urmă încercând să le schimbe și să le îmbunătățească. În același mod, învață

⁴⁰ Idem, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, pp. 275-276.

⁴¹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 42.

⁴² *Ibidem*, p. 44.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

duhovnicescul părinte, „răbdarea pornește de la dragoste. Ca să-l rabzi pe celălalt, trebuie să te doară pentru el. Și văd că numai prin răbdare se menține o familie”⁴⁶.

Viața de familie nu este întotdeauna o *love story* cu *happy-end*, o călătorie lipsită de griji și de pericole, pe o mare liniștită, sau, cum spunea părintele, „viața nu este o tabără de vară. Are bucurii, dar are și mâhniri. Înainte de Înviere, este Răstignirea”⁴⁷. Tot astfel și în viața de familie pot apărea disfuncționalități, tensiuni și conflicte, datorate lipsei de înțelepciune și de comunicare. În astfel de situații, de cel mai mare folos este ca soții să se smerească, căutând fiecare dintre ei nu să aibă ultimul cuvânt de partea lor și să li se dea dreptate, ci să cultive pacea și înțelegerea. „Cele mai mari scandaluri, observa părintele, nu numai în familii, ci și în state, se fac de la lucruri de nimic. În familie, unul trebuie să se smerească înaintea celuilalt, să-i imite virtuțile, dar să-i suporte și capriciile. Pentru o astfel de înfruntare a lucrurilor, foarte mult îl ajută pe cineva atunci când se gândește că Hristos S-a jertfit pentru păcatele noastre și ne rabdă pe toți, miliarde de oameni, deși este fără de păcat, în timp ce noi, atunci când suntem chinuți de capriciile altora, ne plătim păcatele”⁴⁸.

Alături de puterea soților de a se smeri și jertfi pe altarul familiei, un rol fundamental pentru buna viețuire și mântuire a familiei îi revine duhovnicului. Recomandarea Cuviosului Paisie este, în această privință, ca ambii soți și chiar întreaga familie, părinți și copii, să trăiască în sfat față de același părinte duhovnic, pe care să îl prețuiască și să îl asculte ca pe „omul lui Dumnezeu”, „vocea” sau „glasul Părintelui Ceresc” din viața noastră, adevărat „părinte launtric”⁴⁹ și „medic al sufletului”⁵⁰.

Mai mult decât oricând, în vremuri atât de frământate, în care lumea este asemenea unei „case de nebuni”⁵¹ și unui „spital de

⁴⁶ *Ibidem*, p. 49.

⁴⁷ Idem, *Cuvinte. II. Trezire dubovnicească*, traducere din limba elenă de Ieroschim. Ștefan Lacoschiotul, Schitul Lacu, Sfântul Munte Athos, 2000, p. 91.

⁴⁸ Idem, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 51.

⁴⁹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 291.

⁵⁰ Idem, *Cuvinte dubovnicești. III. Nevoință dubovnicească*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu - Sfântul Munte Athos, Editura Evangelismos, București, 2003, p. 270.

⁵¹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 138.

nebuni”⁵², un „cazan care fierbe”⁵³, în care omul este robit „duhului lumesc”, nu mai este capabil să primească sfat din cauza iubirii păcătoase de sine și a trufiei, creștinul are nevoie de un duhovnic iscusit, care să îl îndrume și să îl susțină în viața spirituală. „Astăzi, spunea Cuviosul Paisie, oamenii sunt obosiți, amețiți și întunecați de păcat și de egoism. De aceea, este trebuință mai mult decât în orice altă vreme de duhovnici buni și experimentați, care să se apropie de oameni în mod simplu și cu dragoste adevărată și să-i povățuiască cu discernământ, ca să se liniștească. Fără duhovnici buni, bisericile se golesc și se umplu psihiatriile, închisorile și spitalele. Oamenii trebuie să conștientizeze că se chinuiesc pentru că sunt departe de Dumnezeu, să se pocăiască și să-și spovedească cu smerenie păcatele lor”⁵⁴. Sau, și mai limpede, „astăzi, lucrul cel mai de nevoie este ca oamenii să afle un duhovnic, să se spovedească, să aibă încredere în el și să se sfătuiască cu el. Dacă au duhovnic și își fac un program de rugăciune, cu puțin studiu, dacă merg la biserică și se împărtășesc, atunci nu au de ce să se teamă în această viață”⁵⁵.

În momentele de dificultate din viața familiei, rolul duhovnicului este cel mai important, căci, ne spune foarte categoric părintele atonit, „fără duhovnic, nu se face arbitraj”⁵⁶, de unde și recomandarea de a avea cu toții un duhovnic al familiei. „Lucrul cel mai bun este să aibă amândoi soții același duhovnic. Nu bărbatul un duhovnic și femeia altul. Dacă două lemne vor fi cioplite de doi tâmplari, niciodată nu se vor potrivi. În timp ce, dacă vor avea același duhovnic, duhovnicul cioplește umflăturile – slăbiciunile – unuia, cioplește și umflăturile celuilalt și astfel se aplanează greutatea. Dar, astăzi, chiar și perechile care trăiesc duhovnicește au duhovnici diferiți. Rar au amândoi același duhovnic, de aceea nici nu se folosesc. Am în vedere perechi care se potriveau, dar nu avea același duhovnic ca să-i ajute și s-au despărțit. Iar alte perechi, deși nu se potriveau, au trăit în armonie, deoarece au avut același duhovnic.

Desigur, atunci când toată familia are același duhovnic, aceasta este și mai bine. Duhovnicul îi va asculta pe toți și problema ce a

⁵² *Ibidem*, p. 164.

⁵³ *Idem*, *Cuvinte. II. Trezire duhovnicească...*, p. 36.

⁵⁴ *Idem*, *Cuvinte duhovnicești. III. Nevoință duhovnicească...*, p. 291.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 269.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 274.

apărut o va rezolva potrivit cu situația. Uneori va zori puțin pe tata sau pe mama, alteori îi va chema și pe copii, dacă nu va putea trage concluzii din cele se îi spun părinții. Sau, dacă perechea are probleme și este de vină, de pildă, femeia, îl poate chema pe bărbat ca să-l sfătuiască cum trebuie să se poarte sau va cere unei rude sau cunoscut al lor să ajute cu discernământ”⁵⁷.

O viață de familie împlinită spiritual presupune și o viață de rugăciune stăruitoare și de intensă cercetare a conștiinței. Printre toate grijile lumești, Cuviosul Paisie recomanda tuturor să petreacă măcar o oră pe zi meditănd la viața duhovnicească și la căile de îmbunătățire a ei. „În viața duhovnicească, arăta, ajută foarte mult liniștirea. Este bine ca fiecare să aibă o oră pe zi de liniștire, pentru a se cerceta pe sine, a-și cunoaște patimile sale și a se nevoi să le taie, pentru a-și curăți inima. Dacă în casă există o cameră liniștită, care să amintească de atmosfera unei chilii călugărești, aceasta este foarte bine. Acolo, „în ascuns”, își va putea face datoriile lui duhovnicești, va putea citi cărți duhovnicești și se va putea ruga. Puțina citire duhovnicească, atunci când este premergătoare rugăciunii, ajută foarte mult, pentru că prin ea sufletul se încălzește, iar mintea se transpune în spațiul duhovnicesc”⁵⁸.

De asemenea, familia trebuie să aibă un program de rugăciune, pe care să încerce să-l respecte cu strictețe, dar și cu „noblețe sufletească” sau cu delicatețe, în sensul că părinții nu trebuie să îi constrângă pe copii la practicarea acesteia, ci să îi deprindă, puțin câte puțin, să guste bucuria și roadele pe care rugăciunea le aduce în suflet. „Cei mari trebuie să se poarte cu noblețe. Ei să rostească toate rugăciunile de seară, iar copiilor lor să le spună: „Dacă vreți, puteți rămâne și voi puțin”. Atunci când copiii sunt mai marișori, familia poate avea un program de rugăciune. De pildă, cei mari să se roage cincisprezece minute, iar copiii două sau cinci minute, și, dacă vor, se pot ruga și mai mult. Dacă părinții îi vor ține pe copii la toate rugăciunile de seară, aceștia se vor revolta. Nu trebuie siliți, pentru că ei nu au înțeles încă puterea și valoarea rugăciunii”⁵⁹. Părinții trebuie „să nu impună copiilor un canon de rugăciune, ci fiecare

⁵⁷ *Ibidem*, pp. 273-274.

⁵⁸ *Idem*, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 165.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 167.

mamă să caute singură să vadă cât poate rezista copilul ei”⁶⁰, ci mai degrabă „mamele, fără să-i silească pe copii, trebuie să-i învețe de mici să se roage”⁶¹. De asemenea și în privința frecventării bisericii, scopul acesteia „nu este să-i ducă pe copii cu sila la biserică, ci să-i facă să o iubească. Să nu facă binele din silă, ci să-l simtă ca pe o necesitate”⁶².

În stare de boală sau de oboseală, Cuviosul Paisie sfătuia, cu mult discernământ și pogorământ: „Atunci când sunt foarte obosiți sau bolnavi, să spună numai jumătate din rugăciuni sau chiar numai un Tatăl nostru. Să nu neglijeze cu totul rugăciunea. Precum în război, dacă te afli noaptea singur pe o înălțime și înconjurat de vrăjmași, tragi câteva focuri de armă, ca să se înfricoșeze aceia și să nu te asalteze, așa și aceștia să tragă câteva focuri, ca să se înfricoșeze aghiuța și să fugă”⁶³.

Mai mult chiar, prin grijile și frământările lumii și ale vieții acesteia și cu rolul de a aduce liniște în viața de familie, Cuviosul Paisie recomanda soților să se detașeze sau să se disocieze de problemele de la serviciu, concentrându-se asupra căminului propriu: „Când se întoarce cineva de la lucrul său și este nervos și neliniștit, este mai bine să se plimbe printr-un parc timp de douăzeci de minute și apoi să se întoarcă la casa lui liniștit și cu zâmbetul pe buze, chiar dacă întârzie”⁶⁴. Este de mare folos ca, după terminarea programului de serviciu, „să intre în vreo biserică, să aprindă o lumânare și să stea înăuntru zece-cincisprezece minute sau să stea în vreun parc și să citească un capitol din Evanghelie pentru a se liniști puțin și după aceea să meargă la casele lor liniștiți și zâmbitori, iar nu puși pe ceartă. Să nu aducă acasă problemele pe care le întâmpină la serviciu, ci să le lase în afara ușii casei lor”⁶⁵.

Alături de canonul de rugăciune zilnică, o importanță deosebită trebuie acordată practicării rugăciunii lui Iisus. Viața Cuviosului Paisie Aghioritul consemnează o experiență în care acesta se rugase

⁶⁰ *Ibidem*, p. 171.

⁶¹ *Ibidem*, p. 172.

⁶² *Ibidem*, p. 171.

⁶³ *Ibidem*, p. 167.

⁶⁴ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, p. 32.

⁶⁵ Cuviosul Paisie Aghioritul, Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie..., p. 185.

paisprezece ore⁶⁶, iar altă dată faptul că, de regulă, canonul pe care îl respecta în practicarea rugăciunii lui Iisus, includea 23.100 de invocări⁶⁷.

Duhovnicescul părinte insista asupra calității rugăciunii și nu asupra cantității ei, învățând că „un suspin pentru durerea celui alt este o rugăciune din inimă; adică echivalează cu ore de rugăciune”⁶⁸. Rugăciunea nu trebuie să fie formală, pentru a îndeplini un canon primit de la duhovnic, ci trebuie făcută din adâncul sufletului, cu simțire și trăire. Ea, învață Cuviosul Paisie, „are mare putere în familie”⁶⁹ și, în mod deosebit rugăciunea mamei, deoarece „se face din inimă și cu durere și este repede auzită”⁷⁰. Dar și rugăciunea copiilor cumiți are mare eficiență, pentru că „orice lucru pe care îl cer de la Dumnezeu, El îl dăruiește pentru că au multă nevoie și de aceea Dumnezeu le ascultă rugăciunea lor curată”⁷¹.

⁶⁶ „În timpul cercetării harului dumnezeiesc, spunea Starețul, inima tresaltă. Odată m-am rugat paisprezece ore continuu și, în loc să simt oboseală, aveam în-lăuntrul meu o mângâiere, o bucurie. La un moment dat m-am gândit că de vreme ce sunt la o astfel de vârstă și îmi lipsesc și două coaste, să merg să-mi pun brâul, să mă leg cu o funie de tavan și să iau două cârje ca să mă sprijin și astfel să continui rugăciunea cât va merge. Aceasta a fost. De îndată ce am primit acest gând, am căzut jos și am simțit toată oboseala celor paisprezece ore de stat în picioare. Un sfert de oră am rămas jos nemișcat. Ca și cum Dumnezeu mi-ar fi spus că „Harul Meu este cel care te ține și nu brâul tău”. Și să fi spus că gândul era păcătos sau egoist? Nu, ci doar m-am gândit: „De vreme ce sunt într-o astfel de stare trupească, să fiu cu luare aminte”. Cu atât mai mult un gând mândru ar fi alungat cu desăvârșire harul. Cât de fină este viața duhovnicească și de câtă luare aminte este nevoie!”. Cf. Ieromonahul Isaac, *op. cit.*, pp. 276-277.

⁶⁷ „Pocăința lui era fierbinte, de aceea simțea nevoia să se spovedească des. Pentru o perioadă de timp făcea printre alte nevoițe și șaptezeci și șapte de metanii de trei sute cu cruce (adică rostea de 23.100 de ori rugăciunea lui Iisus, făcând la fiecare rugăciune și o cruce). Cerea iertare de la Dumnezeu de șaptezeci și șapte de ori. El era cel mai mare păcătos, așa cum credea el, care cerea de la Dumnezeu mila Sa și iertarea păcatelor lui”. Cf. Ieromonahul Isaac, *op. cit.*, p. 385.

⁶⁸ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte. II. Trezire dubovnicească...*, p. 309.

⁶⁹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 168.

⁷⁰ Idem, *Cuvinte. II. Trezire dubovnicească...*, p. 113.

⁷¹ *Ibidem*, p. 172. Cuviosul Părinte Paisie își aducea adesea aminte de „duhul de rugăciune”, din casa părintească și ajutorul pe care îl primeau astfel de la Dumnezeu: „Tatăl nostru ne spunea: «Nu știu ce veți face, dar va trebui să spuneți *prezent* lui Dumnezeu de două ori pe zi, ca să știe unde vă aflați». În fiecare dimineață și seară ne făceam rugăciunile toți împreună înaintea icoanelor, tatăl, mama

Zidind căsnicia și familia lor pe astfel de virtuți și cultivând asemenea valori, în ascultare de un duhovnic iscusit, soții vor putea să transforme căminul lor într-o mică biserică, un colțișor de rai încă din lumea și din viața aceasta, un loc al iubirii și prețuirii reciproce, al desăvârșirii morale și mântuirii sufletești.

În cazul în care unul dintre soți nu înțelege responsabilitățile pe care le implică viața de familie, își neglijează sau chiar își înșală partenerul, Cuviosul Părinte recomandă ca soțul rănit să păstreze mai departe relația de căsătorie, cu bunătate și îngăduință, având convingerea că astfel, prin răbdare și iertare, are o cale sigură și mai scurtă de a intra în rai, decât cea a îndelungilor și asprelor nevoițe ascetice.

Darul sfânt al nașterii de prunci

Unul dintre rolurile fundamentale ale familiei creștine îl constituie cultivarea darului nașterii de prunci, care sunt adevărate binecuvântări pentru părinți, familie, Neam și Biserică.

În viața Cuviosului Paisie Aghioritul sunt consemnate numeroase situații în care, atunci când îl cercetau familii și părinți ce nu dobândiseră copii, la îndemnul său de a-și schimba viața și ca urmare a curatelor și stăruitoarelor sale rugăciuni, Dumnezeu îi binecuvânta cu acest dar, prin care părinții se fac oarecum asemănători lui Dumnezeu, Cel ce pe toate le-a adus de la neființă la ființă.

Cuviosul Paisie vedea între cauzele sterilității: bolile fizice și mai ales cele sufletești, păcatul de a fi trăit o viață imorală și de a nu-și fi întemeiat o familie la timp⁷², o viață stresată și agitată, alimentația bazată pe chimicale și hormoni⁷³. Atunci când familiile

și noi, copiii, iar la sfârșit făceam metanie la icoana lui Hristos. De asemenea, atunci când aveam vreo problemă, ne rugam cu toții împreună pentru a se rezolva. Mi-aduc aminte că, odată, atunci când s-a îmbolnăvit fratele cel mai mic, tatăl nostru ne-a spus: «Veniți să-L rugăm pe Dumnezeu ca ori să-l facă bine, ori să-l ia, pentru a nu mai suferi». Ne-am rugat cu toții și copilul s-a făcut bine. Dar și la masă stăteam cu toții împreună. Mai întâi făceam rugăciune și după aceea începeam să mâncăm. Dacă cineva începea să mănânce înainte de a se binecuvânta masa, noi spuneam: «Acesta a curvit». Lipsa înfrânării o consideram curvie. A veni fiecare acasă la orice oră vrea și a mânca de unul singur fără a exista motiv înseamnă distrugerea familiei». Cf. Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 168.

⁷² *Ibidem*, p. 71.

⁷³ *Ibidem*.

astfel încercate se vor smeri și se vor pocăi, când „vor alunga neliniștea și stresul lor și vor pune o bună rânduială duhovnicească în viața lor, atunci vor dobândi copii”⁷⁴, spunea el.

Alături de aceste cauze, Cuviosul Părinte mai identifica una, de natură duhovnicească, și anume aceea că, în lipsa copiilor, asemenea soți să aibă ocazia să devină părinți duhovnicești pentru alții, putând contribui material și spiritual la desăvârșirea acestora. „Dumnezeu multora nu le dă copii pentru ca astfel să iubească pe toți copiii din lume ca pe ai lor și să-i ajute la renașterea lor duhovnicească”⁷⁵, dar și pentru „a se aranja și vreun orfan”⁷⁶.

Spre deosebire de familiile fără copii, căminul în care există mai mulți prunci este un loc binecuvântat de Dumnezeu, un loc al iubirii și întraajutorării, al jertfei de sine și al dăruirii. „Dumnezeu, spune Cuviosul Părinte, iubește și poartă de grijă mai mult de perechile care au mulți copii. Într-o familie mare se pricinuesc copiilor mai multe prilejuri ca ei să se dezvolte normal, atâta timp cât părinții le dau o educație bună. Căci un copil îl ajută pe celălalt, fiica cea mai mare o ajută pe mama, al doilea copil poartă de grijă de cel mai mic etc. Există sentimentul de dăruire și trăiesc într-o atmosferă de jertfire de sine și dragoste. Cel mic îl și iubește, dar îl și respectă pe cel mare. Într-o familie cu mulți copii acestea toate se cultivă în chip firesc”⁷⁷. În privința numărului acestora, monahul atonit sfătuiește ca părinții „să lase lui Dumnezeu acest subiect al nașterii de prunci. Să-și încredințeze viața lor Proniei dumnezeiești și să nu-și facă programele lor. Trebuie să creadă că Dumnezeu, Care se îngrijește de păsările cerului, cu atât mai mult se va îngriji de proprii lor copii”⁷⁸.

Dacă unele familii nu pot avea copii, cu mult mai multe sunt acelea care refuză acest dar, curmând viața pruncilor care ar fi putut, mai târziu, să le aducă mângâiere și bucurie, printr-o viață dezordonată și imorală, prin folosirea mijloacelor anticoncepționale sau, ceea ce este și mai dureros, prin recurgerea la avort, crima cea mai gravă și fără circumstanțe atenuante, în care părinții, în loc de ajutor, s-au transformat în ucigași, iar pântecelul mamei, în loc de a fi iesle

⁷⁴ *Ibidem*, p. 72.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 73.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 74.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 76.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 68.

binecuvântată care să adăpostească și să ajute la nașterea pruncului, se transformă în peșteră întunecoasă și într-un loc al fărâdelegilor celor mai mari, între care cea mai gravă este pruncuciderea.

Gravitatea avortului este văzută de Cuviosul Paisie în faptul că acești copii lepădați mor nebotezați⁷⁹, dar mai ales pentru că, fiind îngăduit prin lege, acesta nu înseamnă doar călcarea unei porunci a Evangheliei de o femeie sau de o familie, ci de către un Neam și un Stat și, din acest motiv, „vine urgia lui Dumnezeu peste tot neamul, ca să se îndrepte”⁸⁰. Împotriva avortului, consideră Cuviosul Părinte, trebuie organizată o campanie generală și susținută, în sensul că „trebuie să se miște puțin guvernul, Biserica etc., astfel încât lumea să fie informată despre consecințele ce le va avea subnataitatea. Preoții să explice lumii că legea pentru avorturi este împotriva poruncilor evanghelice. La fel și medicii să vorbească despre pericolele prin care trece femeia care face avort”⁸¹. Dacă la modul general Statele care îngăduie avortul sunt expuse îmbătrânirii populației și dispariției, pentru familiile care fac avort „vor plăti ceilalți copii cu boli și accidente”⁸².

Alături de aceste delimitări generale, Cuviosul Părinte dă familiilor numeroase sfaturi practice. În timpul sarcinii, spre exemplu, și mai ales în lunile înaintate ale acesteia, este interzisă relația conjugală dintre soți, pentru că astfel se transmite embrionului o înclinație sau predispoziție spre senzualitate. Iată explicația părintelui Paisie: „Când femeia rămâne însărcinată, atunci cel mai bun lucru este să înceteze imediat contactele sau, dacă nu pot, să le reducă cât se poate de mult. Dar cel puțin din luna a opta trebuie să înceteze de a mai avea contacte pentru că, în afară de pericolul ce există ca copilul să pătimească ceva (avort și altele), se pricinuieste pagubă duhovnicească.

Embrionul participă și el de nevoie la plăcerea pe care o simte mama lui și astfel încă din pânțece dobândește patima. Există prunci care sug și care se aprind trupește. În timp ce există tineri de optsprezece-douăzeci de ani care au o nepățimire și nu sunt războiți de trupul lor. Cui se datorează această diferență? Stării duhovnicești a părinților. Este moștenirea duhovnicească. Vezi, părinții nu lasă moștenire

⁷⁹ *Ibidem*, p. 80.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 82.

⁸¹ *Ibidem*, pp. 81-82.

⁸² *Ibidem*, p. 79.

copiilor lor numai case, ogoare, ci le lasă moștenire și patimile sau virtuțile lor”⁸³.

De asemenea, viitoarea mamă trebuie să aibă o alimentație cât mai sănătoasă și o viață cât mai echilibrată, evitând orice exces și obicei dăunător, cum ar fi fumatul. În spirit de glumă, Cuviosul Paisie spunea că atunci când mama fumează, „copiii deja se nasc... heringi afumați”⁸⁴.

În mod deosebit, în perioada sarcinii, dar și în fiecare clipă a vieții sale, viitoarea mamă trebuie să evite supărările, având convingerea că acestea afectează duhovnicește copilul, a cărui educație începe încă din pântecul matern. Iar mijloacele cele mai potrivite prin care își poate dobândi femeia liniștea sunt: rugăciunea lui Iisus, citirea din Sfintele Evanghelii, psalmodierea etc.⁸⁵. În acest fel, copilul se naște „sfințit”, aducând bucurie și binecuvântare în familia sa.

Intuind duhovnicește rezultatele cercetărilor medicale de ultimă oră, Cuviosul Paisie recomanda ca mamele să-și alăpteze cât mai mult cu putință copiii. El amintește faptul că, în satul său natal, femeile alăptau copiii până la vârsta de cinci-șase ani și sfătuiește mamele de astăzi să își alăpteze copiii cât de mult pot, „cel puțin până ce copilul va împlini doi ani”⁸⁶. Laptele matern este un adevărat medicament, care dă sănătate atât mamei, ferindu-o de boli și „anomalii”, precum și copiilor care, prin alăptare, spune părintele, „nu sug numai lapte, ci și dragoste, afecțiune, mângâiere, siguranță, dobândind astfel un caracter puternic”⁸⁷. Lenea mamei în a-și alăpta copilul îi transmite și acestuia lenevirea⁸⁸, iar copiii care sunt hrăniți din „cutia cu laptele de vacă”, mai târziu beau din cutia de bere. Ei „caută mângâiere în sticla de la tavernă. Beau ca să-și uite stresul și astfel devin alcoolici”⁸⁹.

Un sfat la fel de important, pe care îl oferea Cuviosul Paisie familiilor creștine, era acela ca mama sau soția să stea acasă, în

⁸³ Atanasie Rakovalis, *Părintele Paisie mi-a spus...*, pp. 27-28.

⁸⁴ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 291.

⁸⁵ Idem, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 89.

⁸⁶ Atanasie Rakovalis, *Părintele Paisie mi-a spus...*, p. 29.

⁸⁷ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 89.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 90.

⁸⁹ *Ibidem*.

mijlocul familiei, sacrificându-și realizarea profesională personală, pentru binele general al căminului ei. Astăzi, după o perioadă zgomoasă de așa-zisă liberalizare și democratizare, de eliberare sexuală, de emancipare și afirmare a femeii, tot mai multe dintre mamele responsabile au ajuns să considere că prețul plătit pentru această „egalitate” cu bărbatul este mult prea mare și prea dureros, pentru că, acum, femeia, răspunzând acestor tentații, și-a părăsit locul ei propriu și specific, în care se simțea cel mai bine: căminul. Lucrările de psihologie au constatat, fără putință de tăgadă, faptul că femeia nu se simte niciodată deplin împlinită în lumea rece a ideilor și a conceptelor abstracte, că nu s-a inventat încă nici un titlu sau diplomă care să o facă deplin împlinită, decât acela de „soție” și mai ales de „mamă”. Oricâte venituri și demnități ar putea aduna și pe acestea ea vrea să le împărtășească persoanelor dragi, familiei. Constatând riscurile absenței mamei din familie, de dragul bunăstării materiale, Cuviosul Paisie Aghioritul observă: „Nu o scot la capăt pentru că vor să aibă televizor, video, mașină personală etc., și de aceea trebuie să lucreze, neglijându-și și chiar pierzându-și în felul acesta copiii. Dacă va lucra numai tatăl și se vor limita numai la strictul necesar, atunci nu va exista nici o problemă. Când însă vor lucra amândoi, pentru că, chipurile, nu le ajung banii, atunci familia se va risipi și-și va pierde sensul ei adevărat. Și atunci copiii ce să mai facă? Dacă ar trăi mai simplu, ar fi și mamele mai odihnite și s-ar bucura și copiii. (...). De aceea le spun mamelor să-și simplifice viața lor, pentru a se putea ocupa mai mult de copiii lor, care au atâta nevoie de ele. Altfel este să aibă și o altă preocupare în casă și să se îndeletnicească cu ea atunci când se obosește cu copiii. Atunci când mama este în casă, îi poate supraveghea pe copii,ându-i cum trebuie lucrurile și astfel se evită multe ne cazuri”⁹⁰.

Chiar și atunci când stă acasă, mama nu trebuie să fie preocupată mai mult de îngrijirea casei, cât de educația copiilor și de liniștea familiei. Întrucât „mama are răspunderea cea mai mare pentru educația copiilor”⁹¹, decât ca aceasta să se ocupe de menajul casei, de lucrurile neînsuflite, Cuviosul Părinte consideră că o mamă iubitoare și responsabilă trebuie să se ocupe de educația înaltă a copiilor

⁹⁰ *Ibidem*, p. 91.

⁹¹ *Ibidem*, p. 95.

ei: „Să le vorbească despre Hristos, să le citească Viețile Sfinților și o dată cu aceasta să se ocupe și de curățirea sufletului ei, pentru a străluci duhovnicește. Viața duhovnicească a mamei va ajuta fără zgomot și sufletele copiilor ei. Astfel, și copiii ei vor trăi bucuroși, dar și ea va fi fericită, deoarece Îl are pe Hristos înlăuntrul ei. Dacă mama nu are timp să rostească nici măcar un Sfinte Dumnezeu..., atunci cum se vor sfinți copiii?”⁹².

Această educație trebuie să debuteze de timpuriu. Cuviosul Părinte compară copiii cu niște „casete goale”⁹³, în care părinții, familia, educatorii, prietenii, mediul își inscripționează experiențele de viață și obiceiurile lor bune sau rele. Dacă aceștia vor fi educați în duh creștin, chiar dacă vor avea perioade în care credința lor s-ar putea răci, ei se vor întoarce la valorile religioase și morale, sădite de timpuriu în sufletul lor sau, cum spune monahul atonit, „dacă se umplu cu Hristos, vor fi alături de El pentru totdeauna. Dacă nu, este foarte ușor să rățească atunci când vor fi mari. Dacă sunt ajutați de mici, chiar dacă mai târziu se vor depărta puțin, pe urmă iarăși vor reveni”⁹⁴. Într-alt loc, el sfătuia: „Pentru ca copiii să apuce pe drumul cel bun, este nevoie de multă atenție. Să nu le arătăm prea mult dragostea noastră, deoarece apoi vor deveni niște copii netrebnici și vor avea multă obrăznicie. Dar nici prea multă asprime, căci vor deveni răzvrățiți. Secretul este să știi cât să strângi funia. Copiii să nu se bage în discuțiile celor mari”⁹⁵.

Într-o familie, trebuie să existe disciplină și respect față de aceasta, însă copiii nu trebuie să fie constrânși să respecte niște reguli al căror înțeles și finalitate nu o înțeleg, ci aceștia trebuie să fie ajutați să înțeleagă responsabilitatea așezată pe umerii părinților, încă din clipa nașterii copiilor, și faptul că părinții trăiesc prin și pentru copiii lor, că nu există o bucurie mai mare pentru o inimă de mamă și un suflet de tată, decât bucuria și împlinirea copiilor lor, după cum, în mod contrar, nimic nu lovește și nu rănește mai grav sufletul părinților, decât boala, suferința sau neîmplinirea copiilor lor. „Misiunea părinților – considera Părintele Paisie Aghioritul – se termină odată cu aranjarea fiilor lor”⁹⁶ și, din acest motiv, până la momentul

⁹² *Ibidem*, p. 94.

⁹³ *Idem*, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 272.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ Ieromonahul Isaac, *Viața Cuviosului Paisie Aghioritul...*, pp. 630-631.

⁹⁶ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 144.

terminării studiilor și al asumării unui drum propriu în viață, copiii trebuie ajutați „să simtă îngrădirea ca pe o nevoie, ca pe o binecuvântare a lui Dumnezeu și astfel să fie recunoscători părinților lor pentru aceasta”⁹⁷. Într-o „Fericire”, alcătuită de Cuviosul Părinte, acesta spunea: „Fericii sunt părinții care nu folosesc cuvântul „nu” pentru copiii lor, ci îi înfrânează de la rău prin viața lor sfântă, pe care copiii o imită, și, bucușoși, urmează lui Hristos cu noblețe duhovnicească”⁹⁸.

În actul educării copiilor, părinții trebuie să aibă o strategie convergentă, însuflând aceleași valori, principii și reguli, odată ce dovedea cea mai mare de responsabilitate a unei mame față de copiii ei este să le respecte tatăl, iar din partea tatălui prețuirea soției sale, mama copiilor lui. Mama, spune părintele atonit, îi ajută cel mai mult pe copiii săi „prin purtarea, prin ascultarea și respectul față de soț”⁹⁹. De aceea, chiar și atunci când are o părere diferită de soțul ei, în privința educației copiilor, „niciodată să nu și-o exprime în fața copiilor, pentru ca să nu o folosească cel viclean. Niciodată să nu strice încrederea copiilor în tatăl lor, ci, chiar și atunci când el este vinovat, ea să-l îndreptățească”¹⁰⁰. Sau, așa cum cer principiile pedagogiei moderne, părinții trebuie să evite cu orice preț să își împărtășească idei contrare sau să se certe în fața copiilor, pentru a nu știrbi încrederea acestora în rostul familiei și în posibilitatea atingerii armoniei conjugale. Dacă, din nefericire, s-a întâmplat ca părinții să-și arunce cuvinte mai grele unul altuia în fața copiilor, tot în fața lor trebuie să se împace și să-și ceară iertare reciproc pentru gesturile făcute și cuvintele spuse, ba chiar și numai pentru faptul de a fi tulburat liniștea familiei și pacea lăuntrică a copiilor.

În baza aceleiași bune rânduieli și discipline familiale, soții sunt datori să arate prețuire socrilor, iar copiii părinților, fraților mai mari și rudelor. Atunci când soțul respectă părinții soției, consideră Cuviosul Paisie, „aceasta îi face cinste”¹⁰¹, iar atunci când nora respectă

⁹⁷ *Ibidem*, p. 138.

⁹⁸ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Epistole*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu - Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelismos, București, 2005, p. 226.

⁹⁹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 101.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 145.

socrii, ca unii care l-au născut, crescut și educat, „o face să se bucure de el”¹⁰².

Multe dintre necazurile mirenilor se datorează faptului că și-au amărât și supărat părinții, după cum „familiile se chinuiesc deoa-rece nu îngrijesc pe bătrânii lor”¹⁰³. Atunci când părinții își pierd par-tenerul de viață, este recomandat ca unul dintre copii să îl primească pe cel rămas în casa sa, îngrijindu-l cu dragoste, căci „cel de îngrijește de părinții săi, primește mare binecuvântare de la Dumnezeu”¹⁰⁴.

Cu toate acestea, grija și dragostea soților trebuie să se îndrepte în mod predilect asupra familiilor lor, întrucât „în păstrarea unității familiei ajută foarte mult ca bărbatul să-și iubească femeia mai mult decât pe mama sa și decât pe oricare altă rudă sau persoană iubită. Dragostea lui față de părinții săi să se canalizeze prin intermediul femeii sale. Firește că același lucru trebuie să-l facă și femeia”¹⁰⁵.

Cumințenia și ascultarea din partea copiilor este semn al pre-zenței și lucrării lui Dumnezeu în viața și în sufletul lor. „Cu cât mai mult respect au copiii față de părinți, spune Cuviosul Paisie, de das-căli, de cei mai mari, în general, cu atât primesc mai mult har dum-nezeiesc. Și cu cât sunt mai neîmblânziți, cu atât sunt mai părăsiți de harul lui Dumnezeu”¹⁰⁶. Dimpotrivă, „atunci când copiii vorbesc cu obraznicie celor mai mari, alungă harul lui Dumnezeu. Iar atunci când pleacă harul lui Dumnezeu, vin drăcușorii și copiii se sălbăti-cesc, fac neorânduiele. În timp ce copiii care au evlavie, respect, as-cultă de părinți, de dascăli, de cei mai mari, primesc mereu harul lui Dumnezeu și au binecuvântarea Lui. Îi acoperă harul lui Dum-nezeu. Multa evlavie față de Dumnezeu, multul respect față de cei mai mari aduce din belșug harul dumnezeiesc în suflete, în așa mă-sură încât sunt trădați de strălucirea dumnezeiască a harului. Harul lui Dumnezeu nu merge la copiii răzvrățiți, ci la cei cuminți, evlavioși și cu mărime de suflet. Iar acești copii au o privire care strălucește. Și cu cât mai mult respect au față de părinți, față de cei mai mari, cu atât primesc mai mult har. Iar cu cât sunt mai neîmblânziți, cu atât sunt mai părăsiți de harul lui Dumnezeu”¹⁰⁷.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 150.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 151.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 145.

¹⁰⁶ *Idem, Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 284.

¹⁰⁷ *Ibidem*, pp. 285-286.

Vorbind despre așa-zisul „conflict dintre generații”, Cuviosul Paisie Aghioritul, cu deosebită înțelepciune și blândețe, recomanda părinților să dea dovadă de „noblețe sufletească”, tratându-i și îndreptându-i cu dragoste și bunătate. Pentru a „nivela” prăpastia dintre ei și copiii lor, părinții trebuie să dea dovadă de multă înțelepciune, ei coborându-se la starea copiilor, iar copiii căutând să înțeleagă responsabilitățile și grijile părinților. Dacă nu vor face astfel, copiii, atunci când vor deveni și ei părinți și în baza unei „legi duhovnicești”, vor avea parte de același tratament¹⁰⁸. Cuviosul Paisie spunea că atunci când părinții au „viață grea” din partea copiilor, tot ei sunt vinovați, plătind astfel pentru supărările și greșelile făcute față de părinții lor¹⁰⁹.

În privința modului în care trebuie îndreptat un copil, Cuviosul Părinte dă ca exemplu familia și copilăria sa, spunând: „Știam că părinții ne iubeau și atunci când ne răsfațau, când ne sărutau și când ne dădeau câte o palmă. Pentru că și palma și mângâierea și sărutarea părinților, toate sunt din dragoste. Când părinții își bat copiii, inima lor suferă. Când copiii încasează câte o palmă, îi doare obrazul. Prin urmare, mai mare este durerea inimii decât durerea obrazului. Mama, orice ar face copiilor ei, fie că îi ceartă, fie că îi bate, fie că îi răsfață, pe toate din dragoste le face și toate din aceeași inimă de mamă ies. Dar când copiii nu înțeleg aceasta, se împotrivesc cu obrăznicie, se încapățânează, și atunci alungă harul dumnezeiesc dinlăuntrul lor și este firesc să primească după aceea înrâurirea demonică”¹¹⁰.

Ca un profund cunoscător al sufletului copilului, cu zonele lui cele mai tainice, inconștiente și subconștiente, duhovnicescul părinte Paisie recomanda ca părinții să nu certe niciodată copiii seara, pentru ca nu cumva, în timpul nopții și al somnului, diavolul să nu dezvolte mâhnirea lor în revoltă sau deznădejde¹¹¹.

În privința pedepsei cu bătaia, chip al iubirii, Cuviosul Paisie era extrem de reținut și recomanda ca „pe cât se poate, părinții să o evite. Să încerce cu bunătate și cu răbdare să-l facă pe copil să înțeleagă că ceea ce face nu este corect. Numai când copilul este mic și nu înțelege că ceea ce vrea să facă este primejdios, numai atunci îl ajută,

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 288.

¹⁰⁹ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, p. 39.

¹¹⁰ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 287.

¹¹¹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 114.

căci primind o palmă va ține minte să nu mai facă altădată. Frica de a nu mai primi cumva vreo palmă i se face copilului ca o frână care îl protejează”¹¹².

Cuviosul Paisie a iubit nespūs copiii și în mod deosebit orfanii, despre care spunea că întrucât nu au avut parte de mângâiere în această viață, vor intra mult mai ușor în rai, iar acolo vor avea parte de mult mai multă alinare¹¹³. Într-o frumoasă fericire, el spunea: „Fericiti și de trei ori fericiți sunt orfanii care au fost lipsiți de afecțiunea părinților lor, deoarece unii ca aceștia au izbutit să-și facă pe Dumnezeu tată încă din această viață, având în același timp depusă în casieria lui Dumnezeu afecțiunea părinților lor, de care s-au lipsit și care crește cu dobândă”¹¹⁴.

Rolul sacru al educației și al educatorilor

Părinții sunt primii educatori sau pedagogi ai copiilor lor, iar această operă de formare și edificare spirituală începe încă din pân-tecele matern, se accentuează în etapa copilăriei și a adolescenței, neîncheindu-se decât odată cu moartea părinților, perioadă după care se văd, în viața urmașilor, roadele învățăturilor și cuvintelor pe care le-au sădit.

Alături de părinți și, în mod deosebit, de mamă, un rol esențial în formarea copiilor îl au educatorii. Atunci când aceștia cultivă sufletul copiilor în mod „corect”, în duhul credinței și în spiritul valorilor morale, sunt adevărați părinți duhovnicești, dând societății „oameni renăscuți”¹¹⁵ și, astfel, lumea se face mai bună.

Însă, constată cu regret Cuviosul Paisie, și în fidelitate față de „duhul lumesc” și față de spiritul modern, adeseori profesorii sau educatorii în loc să îi îndemne și să îi îndrume pe copii spre Biserică și spre o viață duhovnicească înaltă, considerând acestea a fi retrograde și perimate, profesează o educație fără Dumnezeu și fără credință, făcându-i pe copii să se „sălbăticească”¹¹⁶. Astfel de educatori, care mai mult strică decât edifică, zădărnicesc, nu zidesc, „nu

¹¹² *Ibidem*, p. 114.

¹¹³ *Ibidem*, p. 135.

¹¹⁴ *Idem*, *Epistole...*, p. 226.

¹¹⁵ *Idem*, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 321.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 313.

înțeleg că cei mici, dacă vor fi influențați de Biserică, de religie, în cel mai rău caz nu vor mai face neorânduiești, ci vor deveni cuminiți, vor avea sânguință pentru lecții și nu vor mai fi ameițiți ca acum. Încă de mici vor fi bine orientați și în probleme naționale și nu se vor încurca nici în anturaje rele, cu droguri, făcându-se astfel netreb-nici. Oare toate acestea nu vor constitui o temelie trainică pentru a deveni oameni buni?”¹¹⁷.

Cuviosul Părinte cere ca în familie și în școală să se facă o educație teocentrică¹¹⁸, iar programele de studiu să îi învețe pe copii mai întâi frica de Dumnezeu, garanție a unei viitoare vieți morale înalte. „Astăzi, îi împovărează cu o grămadă de lucruri nefolositoare și în zăpăcesc. Îi ghiftuiesc cu de toate, fără compensație duhovnicească. În școli, copiii trebuie să învețe mai întâi frica de Dumnezeu. Însă acum copiii mici merg să învețe engleza, franceza, germana - și nu greaca veche - muzica, una și alta... Ce să învețe mai întâi? Numai litere și numere, iar acelea pe care trebuie să le învețe, despre Patria lor etc., nu le învață!”¹¹⁹.

Un învățător bun este un adevărat apostol al credinței și culturii, iar lucrarea săvârșită de el cu vocație și cu dăruire este una sfântă. „Mare lucru este un învățător corect, mai ales în zilele noastre! Copiii sunt casete neînregistrate, care se vor umple cu cântece murdare sau cu muzică bizantină. Lucrarea învățătorului este sfântă. Are mare responsabilitate. Dacă ia aminte poate lua mare plată de la Dumnezeu. Să se îngrijească să învețe pe copii frica de Dumnezeu. Profesorii trebuie să afle modul prin care să transmită copiilor unele mesaje despre Dumnezeu și Patrie. Ei să semene numai sămânța, dar să nu aștepte să răsară imediat. Nimic nu se pierde; cândva ea va prinde rădăcină.

Și întotdeauna să se poarte cu bunătate, cu îngăduință, cu dragoste față de copii. Să încerce să deștepte în ei mărinimia de suflet. Copilul are nevoie de dragoste, de căldură sufletească, căci mulți copii, în familie, sunt lipsiți cu desăvârșire de ea. Dacă învățătorii îi vor iubi pe copii, atunci și copiii îi vor iubi la rândul lor și astfel își vor îndeplini mai ușor lucrarea lor”¹²⁰.

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ Idem, *Cuvinte. II. Trezire dubovnicească...*, p. 97.

¹¹⁹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 315.

¹²⁰ *Ibidem*, pp. 320-321.

Pe lângă setea de cunoaștere, copiii, învață Cuviosul Paisie, trebuie implicați în activitățile familiei, în treburile casei, alternând studiul intens cu spiritul practic: „De aceea le spun mamelor: „Nu lăsați copiii să învețe toată ziua. Citesc, citesc, până ameteșc. Să facă un sfert, o jumătate de oră pauză, ca să facă și vreo trebușoară în casă, să se dezmeticească puțin”¹²¹.

Descoperindu-și darurile, prin studiu și prin muncă, ei trebuie să-și afle vocația proprie și să o cultive, nu doar pentru a-și asigura cele necesare existenței, ci și pentru a-și dobândi împlinirea sufletească și „odihna” duhovnicească, la care făcea referire atât de des Starețul. „Omul, spunea Cuvioșia Sa, trebuie numai să-și iubească munca sa”¹²². Ceea ce recomanda el era „sfințirea muncii”, în sensul de a nu-L uita pe Hristos, în activitățile noastre, făcându-le pe acestea cu bucurie, cu gândul și cu inima la Hristos sau cum sfătuia părintele, „Să folosiți mâinile și picioarele la muncă, dar să nu lăsați mintea voastră să se depărteze de Dumnezeu. Să nu dați toată ființa, toată puterea dimpreună cu inima voastră celor materiale. În felul acesta, omul devine închinător la idoli. Pe cât puteți, nu vă dăruiți inima treburilor; să dați numai mâinile și mintea. Să nu dați inima lucrurilor stricacioase, nefolositoare. Căci, după aceea cum va sălta inima pentru Hristos? Când inima e la Hristos, atunci și treburile se sfințesc, există și o continuă odihnă sufletească lăuntrică, iar un astfel de om simte adevărata bucurie. Să vă puneți inima în valoare; să n-o risipiți”¹²³.

Un rol deosebit de important în formarea morală a copiilor și a tinerilor revine duhovnicului. Din cauza lipsei lor de experiență, tinerii au nevoie de sfat, de aceea trebuie să aibă și să asculte de un duhovnic iscusit. Iar acesta, la rândul lui, trebuie să îi înțeleagă și să îi ajute, cu multă bunătate, în calitatea lui de reprezentant al lui Dumnezeu și de părinte spiritual, preocupat de mântuirea sufletelor ucenicilor săi. Despre îndreptarea tinerilor care îl căutau și îi cereau sfatul, Cuviosul Paisie Aghioritul spunea: „Cu dragoste. Dacă există dragoste adevărată, nobile, îndată tinerii sunt încredințați lăuntric și sunt dezarmați”¹²⁴ și adăuga: „Vin la colibă tot felul de tineri cu diferite

¹²¹ *Ibidem*, p. 255.

¹²² *Idem*, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 183.

¹²³ *Idem*, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 199.

¹²⁴ *Ibidem*, pp. 270-271.

probleme. Îi întâmpin, îi cinstesc, le vorbesc și peste puțin timp devenim prieteni. Își deschid inimile și primesc dragostea mea. Unii, sărmanii de ei, sunt atât de lipsiți! Însetează de dragoste. Se vede îndată că n-au simțit dragoste nici de la mama, nici de la tatăl lor; nu se mai satură. Dacă îi compătimești, dacă-i iubești, uită și problemele lor, chiar și de droguri, se depărtează bolile, își lasă neorânduielele și vin după aceea ca închinători evlavioși în Sfântul Munte. Pentru că într-un anumit fel simt dragostea lui Dumnezeu”¹²⁵.

Educația copiilor este, așadar, o înaltă artă, de a cărei cultivare sunt responsabili părinții și educatorii, iar rezultatele acesteia nu vizează doar obținerea de cunoștințe înalte și numeroase, ci practicarea lor, spre dobândirea „odihniei” duhovnicești, în această lume, și a mântuirii, în viața viitoare și în Împărăția lui Dumnezeu.

Concluzii

Sfaturile și îndemmurile duhovnicești ale Cuviosului Paisie Aghioritul nu sunt teoretice, ci practice și răspund nevoilor concrete ale semenilor. Toate acestea sunt pătrunse de o iubire nesfârșită și o milă fără de egal la măsurile îngerești.

Ele demonstrează experiența sau harisma Cuviosului Părinte și cunoașterea desăvârșită a sa asupra sufletului omenesc și a numeroaselor lui frământări și probleme. În termeni duhovnicești, Cuviosul Părinte Paisie descrie ceea ce o întreagă psihologie și consiliere familială o face în termeni specifici.

Îndemnul făcut permanent de părintele atonit, de respectare a valorilor tradiționale ale familiei, este astăzi confirmat de cele mai autorizate voci din domeniul sociologiei și psihologiei contemporane, care, constatând criza în care familia se află în prezent, recomandă, ca o cale de revigorare și renaștere a ei, o adevărată „cultură a mariajului”, în centrul căreia să se afle promovarea familiei și a valorilor ei, a darului nașterii de copii și a responsabilității în ceea ce privește creșterea și educarea lor, aceștia fiind speranța unui Neam și a Bisericii.

Doar prin respectarea acestor îndemnuri și sfaturi duhovnicești, familia creștină își va dobândi „odihna” duhovnicească alături de Hristos și de biserica de acasă, biserica cea mare a neamului lor și a întregului neam omenesc.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 271.